

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 351.82

JEL Classification O47

DOI 10.33111/EE.2020.44.DymchenkoO_SvichkoS

O. Dymchenko

*Doctor of Economic Sciences,
Professor, Head of Department
Department of Entrepreneurship and
Business Administration
O. M. Beketov National University of
Urban Economy in Kharkiv*

O. В. Димченко

*Доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
Кафедра Підприємництва та
бізнес-адміністрування
Харківський національний
університет міського
господарства імені
О. М. Бекетова*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8817-2517>

S. Svichko

*Getter
Department of Entrepreneurship and
Business Administration
O. M. Beketov National University of
Urban Economy in Kharkiv*

C. O. Свічко

*здобувач
Кафедра Підприємництва та
бізнес-адміністрування
Харківський національний
університет міського
господарства імені
О. М. Бекетова*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6728-9345>

ДЕВІАНТНА ЕКОНОМІКА ПІД ВПЛИВОМ ПОЗИТИВІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто актуальні теоретико-концептуальні проблеми девіації як соціального явища та його особливості в процесах економічного розвитку. Визначено необхідність інституційного підходу до вирішення цих проблем, що забезпечує розгляд єдності економіки і соціуму в умовах протиріч, нерівноваги і невизначеності. Розкрито особливості девіантної економіки, що стосуються як негативних характеристик її агентів, так і конструктивних складових девіації.

Запропоновано логіко-структурну модель деструктивних девіацій і схему пріоритетних напрямків дослідження підприємництва як організаційно-господарського різновиду економіки. На основі узагальнення поглядів науковців на зв'язок девіантної економіки

з соціальними проблемами, визначено можливі шляхи і методи підтримки підприємництва як домінантного фактору позитивного впливу на соціально-економічний розвиток регіонів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: девіація, протиріччя, інституційний підхід, девіантна економіка, соціальне підприємство.

DEVIANT ECONOMY UNDER THE IMPACT OF SOCIALIZATION'S POSITIVES

ANNOTATION. The article deals with actual theoretical and conceptual problems of deviance as a social phenomenon and its peculiarities in the processes of economic development. The necessity of an institutional approach to solving these problems, which provides consideration of the unity of economy and society in the conditions of contradictions, imbalances and uncertainties, is determined. The peculiarities of deviant economy, which are related to both the negative characteristics of its agents (shadow schemes, negative impact on the environment, poverty of the population), as well as the structural components of deviance (development of entrepreneurship, strengthening of local self-government, creation of social enterprises) are revealed.

The logical-structural model of destructive deviations and the scheme of priority directions of the study of entrepreneurship as organizational and economic kind of economy are offered. On the basis of generalization of different views of scientists on the connection of deviant economy with social problems, the causes of deviant behavior have been identified and possible ways and methods of supporting entrepreneurship as a dominant factor of positive influence on the socio-economic development of regions are shown.

One of the ways of reducing the negative deviant influence is socialization. Social entrepreneurship is a significant component of socialization. The peculiarities of social entrepreneurship, which is increasingly spreading in Ukraine, have been identified. It characterizes this sector of economy as the most responsible for linking the economy with society.

It is determined that for Ukraine with its poverty of the majority of the population, with the shadow economy, the creation of social enterprises, the development of small business and its orientation not only to the market and profit, but also to solving social problems, should become an important priority of both state policy and communities, through the united territorial communities that actively strengthen positions of self-government.

KEY WORDS: deviance, contradictions, institutional approach, deviant economy, social entrepreneurship.

Вступ. У науковій літературі девіація здебільшого розглядається як негативне явище в суспільстві та в економіці. Така позиція, на наш погляд, обмежує розуміння цього складного явища,

тим більше, що розвиток підприємництва і практичні заходи з соціалізації економіки показують суттєві позитиви девіаційної поведінки. Саме цей аспект був поставлений в основу наукового розгляду теми.

Постановка завдання. Динаміка змін нашого часу, радикальна інноваційність цих змін вводить економіку з її окремими структурними ланками в нерівноважний стан. Усе це разом ускладнює наш об'єкт дослідження до такого рівня, що наближає економіку до складності «живих організмів». З іншого боку, всі базові механізми регулювання в економіці — державно-адміністративний, ринковий, механізм місцевого самоуправління, діють разом, але, на жаль, недостатньо узгоджено і збалансовано, а тому ефект діяльності і розвитку економічних систем надзвичайно складно прогнозувати на перспективу. З власного досвіду маємо константувати, що в умовах внутрішньої нерівноваги і невизначеності зовнішнього середовища зменшують свою роль економетричне та екстраполяційне моделювання. Надійність і наукова достовірність такого інструментарію вже не може вважатись беззаперечною, натомість підвищується роль інституційного підходу, ситуативного аналізу, бенчмаркінгового порівняння, експертно-соціологічних досліджень, інтуїтивного відчуття і бачення якісного інформаційно-аналітичного забезпечення та врахування соціально-психологічних факторів розвитку. Виходячи з існуючого плюралізму розуміння ситуації науковцями, вважаємо, що методологія економічних досліджень потребує більшої уваги з позицій гнучкості, різноманітності, ситуаційності, що і виводить на передові позиції теорію інституціонального підходу до економіки, у зв'язку з тим, що ця методологія більше уваги приділяє «людському фактору».

Інституціоналізм поєднує формальну і неформальну складові впливу на економіку, ринкові і директивні методи впливу, ментальні характеристики людини і правові норми, визначеність в основах і невизначеність у деталях. «Інституціоналізм більш ґрунтується на порівняльному методі, а не на економічній перевірці гіпотез» [13]. Інституційна парадигма віддає перевагу розумінню, а не прогнозуванню, відповідаючи на питання «що відбувається», «як може бути» та «в чому причинно-наслідкові особливості» економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Тема відхилення від норм і правил у суспільній та економічній діяльності в останні десятиріччя набуває актуальності у зв'язку з визнанням пріоритету людиноцентричної економіки в передових країнах світу. Укріплюється і наукова позиція дослідників, згідно якої еко-

номіка виконує обслуговуючу роль у розвитку суспільства. В економічній теорії ця позиція закріплюється в інституціоналізмі як ученні про «позаконічні» фактори впливу на розвиток країн і регіонів. На нових принципах ведення бізнесу побудовані сучасні моделі економічної діяльності, такі як підприємництво та соціологізація економіки, що обумовлюють нові правила поведінки.

Значний вклад у вивчення девіантної економіки, девіантності як соціального явища, та соціологізації бізнесу внесли відомі вчені Бузгалін А., Бут В., Вебер М., Варналій З., Деєва Н., Івашина О., Кінаш І., Крамер О., Мюрдель Г., Мертон Р., Охримович М., Сакс Дж., Тоффлер Е., Шумпетер І., Шутаєва Є. Напрацювання вчених дали надійну базу для подальших наукових пошуків, які вкрай необхідні і важливі для ефективної підтримки кардинальних змін нашого часу.

До проблематики наукового пошуку належать завдання розкриття факторів впливу на розвиток економіки і суспільства, специфіки зв'язку «соціо-психологічного» і «економічного», механізму використання понять девіантної поведінки і зменшення впливу деструктивних факторів.

Метою статті є узагальнення особливостей девіації і девіантної економіки та обґрунтування деструктивних і конструктивних її проявів у розвитку підприємництва та соціологізації економіки і бізнесу.

Результати. Економіка з її економічними відносинами не може бути відірвана, виокремлена від людського буття навіть у базових економічних процесах, оскільки людина сама є головною структурною ланкою економіки. Людина з її суспільними, громадськими характеристиками є по суті «людиною економічною», вона формує економіку і економічні відносини, створює економічні механізми розвитку, користується економічними благами, ставить цілі перед економікою та забезпечує їх досягнення. Двуєдиний блок «людина-економіка» знаходиться в режимі постійних змін, а отже якість економіки і людського буття є похідною від норм економічних і соціальних відносин і від поведінки особистості та людських угруповань у рамках цих норм, традицій, встановлених законів у суспільстві. Як стверджують прихильники інституційної теорії розвитку, економічні відносини мають відбуватись у рамках «правил гри». Якщо не брати до розгляду суспільні відносини в цілому (це предмет філософії, соціології, політекономії та інших наукових дисциплін гуманітарного вчення), а акцентувати увагу на еко-

номічних взаємовідносинах людини та її суспільних структур, то саме в цьому секторі наукових знань маємо на сьогодні безліч невпорядкованих, неунормованих і несприйнятних для суспільства «правил» і тенденцій.

Цей феномен несприйнятності, невідповідності та відхилення від норм має реальне місце в нашому житті, а також має своє визначення як «девіація», або девіантна поведінка. З питань соціальної девіації проведені певні дослідження соціологами, юристами, психологами [3, 4, 6], але на сьогодні залишається нерозкритою одна з «болючих» для суспільства тем — тема «економічні девіації». Маючи надзвичайну актуальність у сучасному українському суспільстві, економічна девіантність потребує поглибленого дослідження, результати якого надзвичайно важливі для організації механізмів управління розвитком країни в цілому, її регіонів та окремих підприємств.

Економічна девіація проявляє себе на практиці в безлічі різновидів і форм. Вона означає діяльність, що порушує узвичаєні норми, базується на невизнанні цивілізаційних цінностей і на внутрішніх настроях учасників економічних відношень і в значній мірі виходить за рамки законності і прийнятих «правил гри».

Складна і різноманітна природа «економічної девіації», з наукових позицій цього явища, досліджена вкрай недостатньо, в той час як самих фактів, випадків, ситуацій «девіантності» в економічній практиці більш ніж вдосталь. Не претендуючи на чітку картинку структурування явища «економічної девіації» пропонуємо виділити такі його складові (рис. 1).

З наведених різновидів структури девіантної поведінки в економічних відносинах, у першу чергу, акцентуємо увагу на таких їх характеристиках:

- різновиди відмінні за силою негативного впливу;
- охоплюють усі сфери (сторони) економічної діяльності;
- руйнують норми суспільної моралі;
- знижують імідж країни, території чи бізнесу;
- приводять до правового нігілізму і маргіналізаційних процесів у суспільстві.

Категорія «економічні девіації», порівняно з такими, як «економічний злочин» чи «порушення економічної безпеки», має значно ширший контекст. Цей термін включає систему різних проявів відхилення від норм, установок, традицій, але в той же час має розглядатись не тільки з позицій негативного впливу.

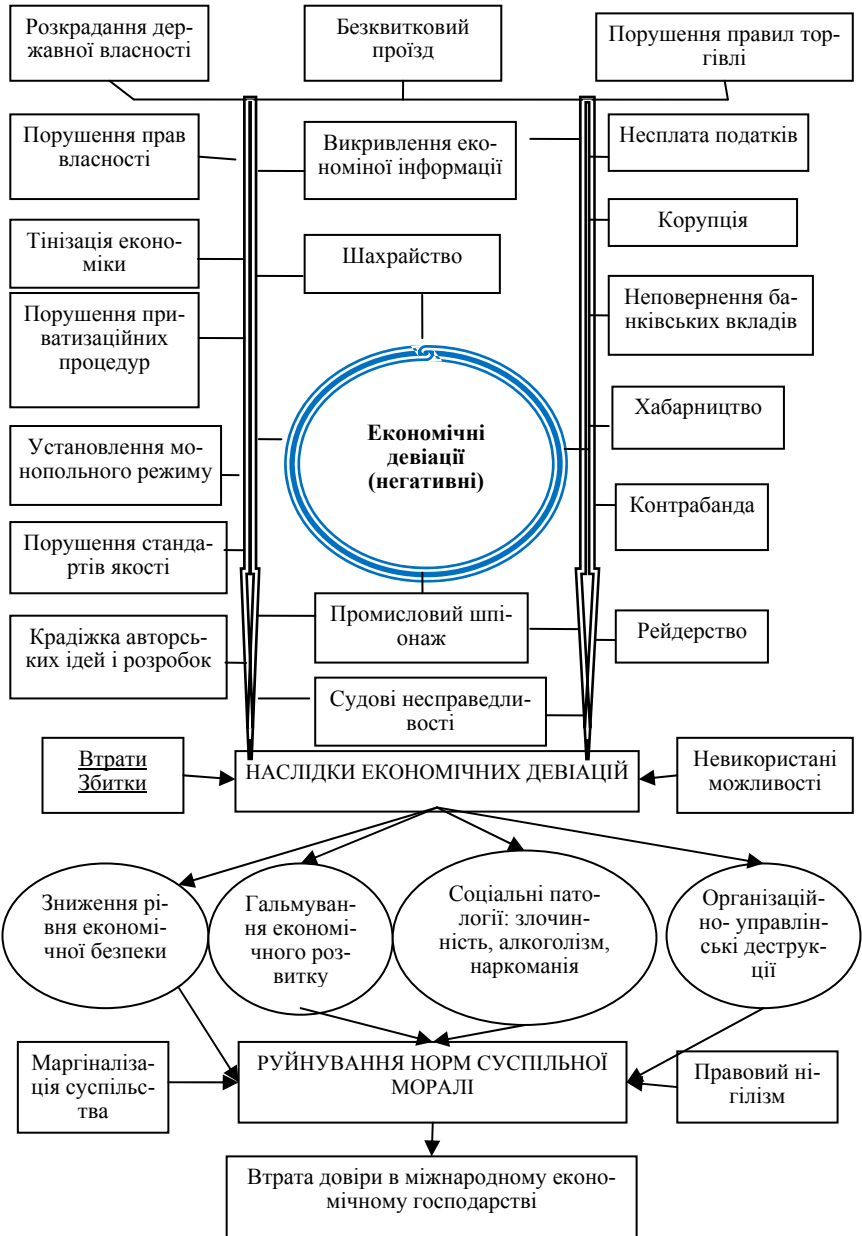

Рис. 1. Різновиди негативної економічної девіації та її наслідки

Девіантні властивості суб'єкта, включеного в господарчі або комерційні процеси, мають і певний позитив у процесах розвитку, оскільки використання на практиці загальноприйнятих «нормативних» правил неспроможні забезпечити суттєві інноваційні зрушення.

У науковому розгляді девіантності як способу поведінки і як суспільного явища «девіації» можуть приводити до двох наслідкових результатів: деструктивного і конструктивного. Деструктивні інновації порушують ринкову рівновагу, чинять загрозу економічній безпеці країни, створюють соціальні перекоси і соціальну напругу. Конструктивні девіації — формують нові інституційні норми поведінки і нові управлінські інституції, здатні підтримати точки зростання і процеси розвитку. У цьому випадку маємо справу з позитивними відхиленнями, з адаптивними механізмами, з конструктивними девіаціями в економіці, що сконцентровано проявляє себе в підприємницькій діяльності і в мотивації реформ. Підприємець як носій інноваційного підходу дещо «девіантна» людина, але краще, щоб він був з конструктивним позитивом девіації.

Підприємництво продукує енергію змін, зрушень, нових відносин і правил. В економіці — це особливий тип господарювання з характеристиками новаторства, свободи вибору, мобільної адаптації до змінного ринкового середовища. А підприємець виступає як носій ініціативності, суб'єкт ринкових відношень, носій майнових прав. Він готовий до ризику, здатний до організації своєї справи, вдалий менеджер. Підприємець має особисту зацікавленість і відповідальність за результати своєї діяльності. Його функції — ресурсна, творча, мобілізаційна, організаційна, стимулююча та захисна [1, 9].

Підприємництво в суспільстві виконує кілька важливих завдань, які в сумі виконують суттєву місію: рушійні сили розвитку економіки, забезпечення зайнятості населення, позитивного впливу на соціум і оновлення його інституційної системи. В широкому розумінні в позитивному аспекті з поняттям «підприємництво» тісно пов'язані такі особливості наукового його розгляду (рис. 2).

На сьогодні підприємництво в передових країнах забезпечує 6–11 %, зайнятості працездатного населення, та 1–3 % вклад у ВВП. Але, на нашу думку, ці оцінки значно занижені, оскільки виходять з формальної статистики, яка в свою чергу «грішить» консервативністю. Отже, в позитивному відношенні до «підприємництва і підприємця» ми маємо справу з конструктивною еко-

номічною девіантністю, з відхиленням від усереднених, усталених норм і правил у кращу сторону, в позитив і прогрес. Особливо це характерно для соціального підприємництва та бізнесу.

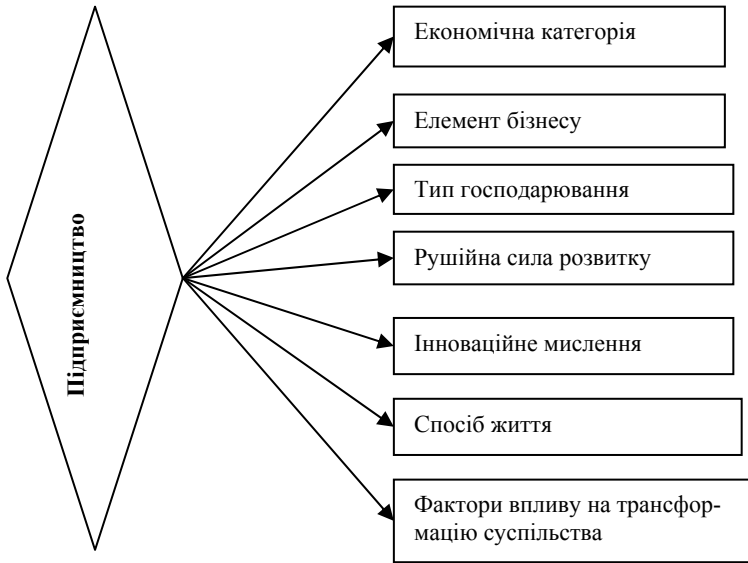

Рис. 2. Напрямки наукового дослідження підприємництва

Девіації в економіці мають відмінності від соціальних девіацій. Економічний девіант діє приховано і навмисно, а в соціальних питаннях — відкритіше вдається до демонстрації своєї поведінки з різних причин, але здебільшого він заздалегідь знає, що вчиняє злочин чи робить «благо». В економіці девіації створюють більш гостру конфліктну ситуацію і наносять більші грошово-матеріальні втрати: організована злочинність, тероризм, тіньові схеми. Але в цілому соціальні та економічні девіації скоріш єдині, ніж роздільні. «Але в реформованому суспільстві, де зруйновані одні норми і не створені навіть на рівні теорії інші, проблема формування, тлумачення і застосування норм стає надзвичайно складною справою» [4, с. 76]. А тому, щодо негативної сторони девіантності, можна визначити, що в людини і в соціумі виникає відчуття і формується позиція, що законами і унормованими діями бажаних результатів досягти неможливо, а це формує мотиви такої девіації. У системі в цілому укріплюють позиції

«користь, насильство, агресія». Формується «девіантна групова субкультура» в різних прошарках суспільства — посадова недбалість і корумпованість, субкультура організованої злочинності, паразитизму та інше [13]. Згідно з теорією «позитивізму», якій ми віддаємо перевагу в нашому дослідженні. Позитивна сторона девіантності заслуговує на підтримку. Формами такої підтримки вважаємо:

- культурно-просвітницька діяльність,
- реформи та інституційні зміни,
- соціальний контроль і невідворотність покарання за економічні злочини.

«Під соціальним контролем у широкому соціологічному змісті розуміється вся сукупність засобів і методів впливу суспільства на небажані (відхиляючі) форми поведінки з метою їхнього елімінування чи мінімізації» [4, с. 76].

Причинами девіантності визначаємо надзвичайну нерівність, «одним закон, другим беззаконня», маргіналізацію (розрив зв'язків), перевагу власних інтересів над державними і суспільними, соціальний паразитизм, бездуховність і аморальність самої людини. До базових причин економічної девіації фахівці відносять і «надмірне втручання держави в бізнесі» [12, 14]

Один з напрямків зниження негативного девіантного впливу вважається соціалізація. «Соціалізація — це встановлені і діючі у суспільстві механізми передачі соціального досвіду від покоління до покоління» для включення індивіду в норми суспільних відносин. За допомогою соціалізації: суспільство відтворює соціальну систему, зберігає свої соціальні структури, формує соціальні етапони і стереотипи, зразки реальної поведінки» [4, с. 78].

Суттєвою складовою соціалізації слід визнати соціальне підприємництво. Соціальне підприємництво виникло з потреб забезпечення змін у суспільстві, змін для покращення життя населення в нових умовах економічного розвитку. Соціальне підприємництво являє собою «прорив знизу», з «малої економіки» в сферу людського буття. Воно формує свої завдання і вирішує їх на перетині благодійності і традиційного бізнесу. Головна його риса полягає в мотивації — бажання вирішити соціальну проблему чи конкретне завдання, а не забезпечити підприємцю прибуток. У світовому економічному просторі створено і функціонують велика кількість підприємств соціального бізнесу.

Соціальний бізнес (підприємництво) не залежить від донорів, а ставить завдання виконувати свою місію на умовах самокупності. У Німеччині 100 тис. соціальних підприємств, у Великій

Британії 60 тис., в Україні за різними оцінками від 100 до 300 підприємств. Практично некомерційний характер такої діяльності в розвинутих країнах (США, Нідерланди, Франція) здійснює важливий вклад в економіку і в суспільну рівновагу. У світі більше 30 % усіх таких підприємств працюють як бізнес, тобто сплачують податки, ведуть облік, розподіляють прибуток у рамках оперативної діяльності. Сама ця діяльність у різних країнах, і в Україні також, законодавчо жорстко не регламентована, але її практичні результати чітко визначились і дійсно приносять суспільству користь: забезпечують занятість, що особливо потрібно для людей з обмеженими можливостями, формують інклюзивну економіку, створюють сприятливий інвестиційний і соціальний клімат, підтримують екологічну стабільність, підвищують рівень соціологізації економіки.

Як стверджують фахівці, соціологізація трансформаційної економіки може стати закономірністю інноваційного розвитку суспільства [1, 2, 11].

«Зараз популярний термін «чендж-мейкер» — людина-реформатор, яка створює продукт-прорив. Стартапери, інноватори, чендж-мейкери — сучасний клас бізнесменів, які створюють унікальні smart-рішення» [16].

Але терміни «соціалізація» та «людина-реформатор» самі по собі не вирішують проблеми розвитку. Розвиток забезпечується на двудійній основі механізму державної політики та формування суспільної думки щодо «негативів і позитивів» девіантної економіки. «У сучасній економіці діють живі люди, а не «економічні агенти», конкуруючи між собою для отримання максимального прибутку. В економічні відносини безпосередньо залучені психологічні, етичні, моральні чинники. Саме їх і слід розвивати, культивувати і посилювати» [15].

Економічний аспект соціологізації передбачає підпорядкування економічних процесів інтересам розвитку людини і суспільства в цілому. Сьогодні соціальні інвестиції та інвестиції в людський капітал важливіші, ніж безпосередньо в техніко-технологічну базу виробництва. В іншому випадку негативи девіантної економіки будуть діяти як «коронавірус».

У дослідженні соціалізації економіки, пов'язуючи її з девіантністю, розглядаємо цей зв'язок у протилежних напрямках самого явища: деструктивний вплив і конструктивні пріоритети. А вирішення проблеми досягається підтримкою конструктивної девіації та гальмуванням, встановленням бар'єрів для руйнуючої економіки у соціум деструктивної девіації [6, 10].

Позитивну сторону девіантної економіки ми відмічаємо в корпоративних і кластерних моделях економіки, в програмах децентралізації влади, створення об'єднаних територіальних громад, в укріплення принципів самоуправління на місцевому рівні. В сутнісній основі «девіантного протиріччя» проблемним є не само його існування, а підхід до розв'язання [17]. Як відмічає у своїй науковій праці Шутаєва Е.А., «нерідко трапляється, що найгостріші проблеми бідності, безробіття, міграції, соціального захисту та інші вирішуються окремо, виходячи з наявних фінансових можливостей. Нам здається, що такий підхід є малорезультативним і замість пом'якшення соціальних проблем відбувається їх наростання, перехід на якісно новий рівень» [18]. А це підсилює соціальну напругу між різними прошарками населення та створює конфлікт інтересів.

Для України одна з гострих і першорядних проблем — це подолання бідності [2, 7]. «Єдиний реальний шанс подолати бідність полягає виключно у збільшенні сукупного національного багатства», а не за рахунок «модернізації» методів його перерозподілу. Важливу і пріоритетну роль у такому процесі має відіграти «український неолігархічний бізнес і держава», прояв підприємницької ініціативи й вивільнення творчої енергії якомога більшої кількості громадян. Працювати й ризикувати має стати престижно й безпечно завдяки захищеності такого ризику від силових і рейдерських атак чи правового безладу» [7].

Девіантна економічна поведінка в самому негативному її вираженні в Україні сконцентровано себе проявляє в тіньовій економіці. І це дійсно загрожує економічній безпеці України [5, 12, 14].

Рівень тіньової економіки у 2018 році склав 47,2 % від загально-го обсягу ВВП. У 2017 році цей показник становив 46,8 %. У 56,7 % випадків це незадекларований дохід від бізнесу. 21,9 % — незадекларовані працівники, 21,4 % — зарплата у конвертах. Порівняно з показниками 2017 року, рівень тіньової економіки у всіх регіонах зріс у середньому на 1,5 %, окрім Півночі та Центру, де він знизився на 4,3 %. Про це свідчать результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології, оприлюднені на прес-брифінгу в Українському кризовому медіа-центрі.

Всього опитали 800 підприємств методом телефонного опитування у березні-травні 2019 року. «Дослідження репрезентує великий, середній і дрібний бізнес. Кожен тип компаній опитували пропорційно їхній кількості. В опитуванні представлені усі регіони й сектори економіки» [Володимир Паніотто, генеральний директор Київського міжнародного інституту соціології].

У регіональному розрізі, тіньова економіка на Заході у 2018 році складала 47,6 %, 2017 році — 43,5 %; на Півночі та у Центрі — 49,5 % у 2018 році та 50,2 % у 2017 році; на Півдні — 44,7 % у 2018 році та 43,5 % у 2017 році; на Сході — 46,1 % у 2018 році та 44,3 % у 2017 році; у Києві — 45,7 % у 2018 році та 44,9 % у 2017 році.

Найбільш тінізованими секторами економіки виявилися роздільна торгівля та будівництво: там у тіні понад 50 %. Водночас, саме у цьому секторі відбулося найбільше зниження рівня тіньової економіки, порівняно з 2017 роком.

За даними опитування, зарплати у конвертах у 2017 році склали 46 %, у 2018 — 45 %; підприємства не декларували в середньому 40 % своїх доходів у 2017 та 2018 роках; офіційно не були працевлаштованими 35 % працівників у 2017 та 32 % у 2018 році.

Девіантна поведінка і негативний результат виражений у тіньовій економіці, на перший погляд, зрозумілі, але це не зовсім так. Свій погляд і оцінку з цього приводу визначив Крамер О. таким чином: «Страх корупціонера інвестувати, хай навіть і вкладені кошти, завдає розвитку країни значно більшої шкоди, ніж саме їх розкрадання. Страх інвестора — це виведення ресурсів з економіки» [7]. З такою позицією слід погодитися. Але цього недостатньо. Важливо визначити, що і «девіантність» і «соціологізація» не є разовим завданням і не є лише для окремого прошарку населення (приміром для найбільш незахищених верств населення). Це проблема глобального масштабу і державного рівня. Її вирішення — складний і довгий шлях боротьби між силами та інтересами впливових груп суспільної організації. В цій боротьбі, яка по суті є соціальноконкурентною, успіх собі забезпечує та із сторін, яка проявляє більшу активність, інноваційність і наполегливість у відстоюванні своєї позиції, використовуючи потенціал платформи сучасних наукових знань.

Висновки.

1. Розвиток сучасного світу та окремих його держав і регіонів відбувається в складних умовах нерівноваги і взаємовпливу окремих світових структур між собою, а також впливу економіки на соціум в аспекті способу життя і організації суспільства. В складному механізмі взаємодії різних економічних структур, технологічних інновацій та соціальних політик формуються закономірності розвитку і наслідки їх реального прояву в специфічних умовах окремих територій. Цей процес розвитку не є наперед заданим у нормативах і правилах та в існуючих інституціональ-

них константах. Сам процес розвитку носить характер «девіантності», тобто відхилення від норми.

2. Девіантні стани і фактори впливу на розвиток прийнято розглядати як негативи, але історичний досвід показує двояку сутність девіації, а саме — конструктивну і деструктивну. На першу з цих характеристик акцентується значно менше уваги і ми вважаємо це непродуктивним. У дослідженні за позитивний конструктив девіантності прийнято підприємництво як соціально-економічне явище і соціологізацію економіки.

3. Особливості соціального підприємництва, що все більше поширюється і в Україні, характеризують цей сектор господарювання як найвідповідальніший за зв'язок економіки із соціумом. Для України з її бідністю більшості населення, з тіньовою економікою, з інвестиційною непривабливістю, створення соціальних підприємств, розвиток малого бізнесу і орієнтація його не тільки на ринок і прибуток, а і на вирішення соціальних проблем, має стати важливим пріоритетом як державної політики, так і самих громад, шляхом створення об'єднаних територіальних громад активно укріплюють позиції самоуправління.

Подальші дослідження рекомендується сконцентрувати на розвитку підприємництва, створення умов для підтримки малого бізнесу та залучення в цю сферу інвестицій. Проблеми розвитку підприємництва, в т.ч. соціального, стимулюють наукову діяльність і націлюють її на дослідження впливу цих факторів на різні сторони девіантності, а головне на зменшення рівня деструктивної складової сьогоденної економіки. В цьому аспекті вважаємо вмотивованим «приземлити» загальну проблематику «економічної безпеки» країни до проблем конкретної соціологізації на місцевому рівні, де в громадах вирішуються реальні завдання регіонального розвитку, що інтегровано («знизу») може забезпечити синергетичний ефект розвитку України в цілому.

Література

1. Бочарнікова Аліна. Інтерв'ю Соломії Флюка. Український інтерес. «Соціальні підприємці працюють з усім світом» / Бочарнікова Аліна http://t.me/ua_interest; uain.press@uain.press
2. Боченчук Е.М. Інституціональний вимір структурних характеристик економічної системи. Проблеми системного підходу в економіці / Боченчук Е.М. Вип. №6 (62), 2017. — С. 25-32.
3. Бут В.В. Девіація як соціальний феномен / Бут В.В: Гуманітарний вісник ЗДА. №47. 2011. С. 75-79.

4. Гончарова С.Ю., Буряк І.В. Соціальне підприємництво і сутність, ознаки та місце у діяльності сучасних домогосподарств / Гончарова С.Ю., Буряк І.В.: Вісник Херсонського держ. університету, №27. 2017. С. 125-130.
5. Єнін М.Н. Девіантна поведінка // Соціологія: терміни і поняття / За заг.ред. В.М. Пічі. Львів. Новий світ — 200. 2018. — 123 с.
6. Зайцев Ю. Людиноцентрична парадигма сучасної економіки як умова сталого розвитку суспільства./ Зайцев Ю.: Ефективна економіка №2, 2013. Електрон. журнал.
7. Івашина О.Ф., Івашина С.Ю. Соціалізація економіки в контексті постіндустріальних тенденцій/ Івашина О.Ф., Івашина С.Ю.: Бізнесінформ. №6. — С. 8-12.
8. Кінаш І.П., Перезовова І.В. Трансформаційні процеси української економіки в соціалізації розвитку/ Кінаш І.П., Перезовова І.В.: Інтелект XXI №2. 2015. С. 48-53.
9. Клаус Н.М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний бізнес формування та траєкторія розвитку/ Клаус Н.М.: Монографія. Вид-во «Аграр МедіаГруп», Київ, 2019. — 492 с.
10. Крамер О. Найбідніша країна Європи / Крамер О.: «Український тиждень» №13(593) від 28 березня 2019 р.
11. Merton R. Social Structure and Anomie / Merton R.: American Sociological Review. 1938. Vol.3. №5. P. 672-682.
12. Олійник Т.Г., Гуда Н.Е. Тенденції тіньової економіки України та шляхи її дегінізації / Олійник Т.Г., Гуда Н.Е.: Миколаївський нац. аграрний ун-т ім. В.О. Сухомлинського. Науковий збірник. Вип.16. 2017. — С. 203-206.
13. Охримович М.М. Девіація стану інвестиційної безпеки України: джерела виникнення та форми прояву/ Охримович М.М.: Ефективна економіка. №4. 2018. www.economy.nayka.com.ua.
14. Підприємництво як рушійна сила суспільного прогресу./ Матеріали круглого столу: ДУ Інститут економіки та прогнозування національної академії наук України. Київ. 2016. Режим доступу: <http://ief.org.ua/docs/scc/1.pdf> -84 с.
15. Попадинець О.В. Соціалізація економіки як нова парадигма економічної теорії./ Попадинець О.В.: Харківська національна академія державного управління. Харків. 2017 — С. 147-153.
16. Прутська О.О. Соціальні інвестиції в парадигмі розвитку економіки XXI ст./ Прутська О.О. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст: перспективи нової парадигми». Київ, 28-29 травня 2019 р. — С. 164-167.

17. Димченко О.В., Белявцева В.В. Аналіз основ регіональної політики і регіонального розвитку в умовах децентралізації влади. / Димченко О.В., Белявцева В. В. Ефективна економіка. 2019. № 2. — URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7236> (дата звернення: 09.10.2019).

18. Шутаєва Е.А. Социализация экономики как одна из ключевых составляющих мировой экономической трансформации./ Шутаєва Е.А. Ученые Записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». Том 27(66). 2014. — №1.- С. 186-194.

References

1. Bocharnikov Alina. Interview with Solomia Fleck. Ukrainian interest. "Social entrepreneurs work with the whole world." [http // t.me / ua_ interest; uain.press@uain.press](http://t.me/ua_interest;uain.press@uain.press) [in Ukrainian]

2. Bochenchuk EM Institutional measurement of structural characteristics of the economic system. Problems of systematic approach in economy. Issue №6 (62), 2017. — P. 25-32. [in Ukrainian]

3. Booth VV Deviation as a Social Phenomenon / Booth VV: Humanitarian Bulletin of ZIA. №47. 2011. — P. 75-79. [in Ukrainian]

4. Goncharova SY, Buryak IV Social entrepreneurship and essence, features and place in the activity of modern households / Goncharova S.Yu., Buryak IV: Bulletin of the Kherson state. University, №27. 2017, P. 125-130. [in Ukrainian]

5. Enin MN Deviant Behavior // Sociology: Terms and Concepts / According to editor. V.M. Stoves. Lviv. New World — 200. 2018 — 123 s. [in Ukrainian]

6. Zaitsev, Yu., Human-centric paradigm of the modern economy as a condition for sustainable development of society. / Zaitsev, Yu .: Effective Economy №2, 2013. Electron. magazine. [in Ukrainian]

7. Ivashina OF, Ivashina S.Yu. Socialization of economy in the context of post-industrial tendencies / Ivashina AF, Ivashina SY: Business Inform. №6. — P. 8-12. [in Ukrainian]

8. Kinash IP, Perevozova IV Transformational processes of the Ukrainian economy in the socialization of development / Kinash IP, Perevozova IV: Intellect XXI №2. 2015, P. 48-53 [in Ukrainian]

9. Klaus N.M. Innovative Economy in a Globalized World: Institutional Business Formation and the Trajectory of Development / Klaus NM: Monograph. Agrar MediaGroup, Kyiv, 2019 — 492 s. [in Ukrainian]

10. Kramer O. The poorest country in Europe / Kramer O.: Ukrainian Week # 13 (593) of March 28, 2019. [in Ukrainian]

11. Merton R. Social Structure and Anomie / Merton R.: American Sociological Reviw.1938. Vol.3. №5. P. 672-682. [in Ukrainian]
12. Oliynyk TG, Hood NE Trends of the shadow economy of Ukraine and ways of its detinization / Oliynyk TG, Huda NE: Mykolaiv Nat. agrarian university them. VO Sukhomlinsky. Scientific collection. Issue 16. 2017 — P. 203-206. [in Ukrainian]
13. M. Okhrimovich Deviation of the state of investment security of Ukraine: sources of origin and forms of manifestation / MM Okhrimovich: An effective economy. №4.2018. www.economy.nayka.com.ua. [in Ukrainian]
14. Entrepreneurship as a driving force for social progress. / Round Table Materials: State Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kiev. 2016. Access Mode: <http://ief.org.ua/docs/scc/1.pdf> -84c. [in Ukrainian]
15. Popadinets OV Socialization of Economy as a New Paradigm of Economic Theory / OV Popadinets: Kharkiv National Academy of Public Administration. Kharkiv. 2017 — P. 147-153. [in Ukrainian]
16. Prutskaya OO Social Investments in the Paradigm of Economic Development of the 21st Century / Prutskaya OO Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Theoretical and Methodological Transformations of Economic Science in the 21st Century: Prospects for a New Paradigm". Kyiv, May 28-29, 2019 — P.164-167. [in Ukrainian]
17. Dymchenko OV, Belyavtseva VV Analysis of the basics of regional policy and regional development in the conditions of decentralization of power. / Dymchenko OV, Belyavtseva VV An efficient economy. 2019. № 2. — URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7236> (accessed: 09/10/2019). [in Ukrainian]
18. Shutayeva EA Socialization of the economy as one of the key components of the world economic transformation / EA Shutayeva Scholars of the VI Taurida National University Vernadsky. Economics and Management Series. Volume 27 (66). 2014 — №1.- P. 186-194. [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 31.03.2020 р.